

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Хрімлі Олександра Геннадійовича
«Інститут захисту прав інвесторів», подану на здобуття наукового
ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.04 – господарське
право; господарсько-процесуальне право

Актуальність обраної теми розкривається в декількох площинах. На сьогодні господарська сфера будь якої держави світу не може розвиватися без додаткових фінансових надходжень. Держава у будь-якому випадку повинна активно створювати сприятливі умови і координацію усіх процесів, що відбуваються при здійсненні інвестиційної діяльності. І чи не найголовнішою функцією держави є забезпечення захисту прав інвесторів у сфері господарювання. Без ефективного захисту прав інвесторів у сучасних умовах жорсткої конкуренції, зовнішнього та внутрішнього економічного і політичного тиску на суб'єктів господарювання, численних проявів корупції неможливо реалізувати ефективні інвестиційні проекти, що спрямовані на розвиток економіки.

Захист прав інвесторів у сфері господарювання здійснюється на основі норм Конституції України, Господарського, Цивільного кодексів України, а також норм спеціальних законів та підзаконних нормативно-правових актів у сфері захисту прав інвесторів. Проте спеціальне законодавство є достатньо розгалуженим, питання захисту прав інвесторів часто дублюються, суперечать один одному, механізми співвідношення між ними не передбачаються. Часто одні й ті самі норми законодавства по-різному трактуються посадовими особами різних органів державної влади та судами. Через це на практиці виникає засилля суб'єктивізму та корупція. І хоча пошуку шляхів удосконалення правового регулювання захисту прав інвесторів у сфері господарювання у різних сферах економіки України присвячувалися дослідження провідних вчених-господарників, проте невирішених завдань у досліджуваній царині залишається багато. На даний час є нагальна потреба

саме у системній науковій праці, яка б охоплювала не окремі складові, а комплекс питань щодо захисту прав інвесторів. Саме таку роботу виконав Хрімлі О.Г.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Інституту економіко-правових досліджень НАН України у межах теми: «Правові засади регіоналізації державного управління економікою» (державний реєстраційний № 0114U004338), в якій докторант брав участь як співвиконавець і де досліджував питання захисту прав інвесторів й обґрунтував теоретичні викладки, а також пропозиції щодо вдосконалення законодавства.

З огляду на викладене докторська дисертація Хрімлі О.Г. є не лише сучасною, але й, безумовно, має велике значення для теорії господарського права.

Новизна результатів наукового дослідження полягає в тому, що на основі комплексного теоретико-правового дослідження захисту прав інвесторів у сфері господарювання розроблено та доктринально обґрунтовано юридичну конструкцію інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання.

Заслуговує на безумовну підтримку запропоноване визначення інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання – як сукупність взаємопов'язаних матеріальних і процесуальних норм права, що закріплюють форми, способи, засоби за допомогою яких здійснюється попередження правопорушення, відновлювання (визнання) порушених (оспорюваних) прав і законних інтересів інвесторів у сфері господарювання (с. 10 автореферату; с. 49 дисертації).

На моє переконання важливо підтримати виявлений та обґрунтований вперше автором взаємозв'язок та класифікацію складових інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання (с. 11 автореферату; с. 79–80 дисертації). Вчені у різних галузях права розглядали окремо складові захисту прав, а саме: форми, способи, засоби. Проте відсутня цілісна концепція

класифікації та класифікації форм, способів, засобів саме як складових інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання. Тому зазначена пропозиція автора заповнює цю прогалину у теорії господарського права.

Важливе теоретичне і практичне значення має пропозиція щодо класифікації форм захисту прав інвесторів у сфері господарювання, а саме: на три групи. Перша група: законодавча, яка включає форми захисту прав інвесторів, що використовуються на підставі та в порядку встановленому законодавством: а) господарсько-адміністративна, б) судова; друга група: законодавчо-договірна, яка включає форми захисту прав інвесторів, що використовуються у порядку передбаченому законодавством, але на підставі домовленості сторін: а) третейський розгляд, б) міжнародний інвестиційний арбітраж, в) претензійний порядок, г) самозахист; третя група: договірна, яка включає форми захисту прав інвесторів, що використовуються в порядку і на підставі домовленості сторін: а) медіація, б) інші примирливі процедури (с. 10–11 автореферату; с. 62–63 дисертації).

Теоретичну та практичну площину також має пропозиція автора стосовно доцільності розглядати господарсько-адміністративну форму захисту прав інвесторів у сфері господарювання, третейський розгляд і претензійну процедуру як різновиди досудового порядку розгляду господарських спорів інвесторів (с. 17–18 автореферату; с. 300 дисертації).

Господарське законодавство відрізняється складністю із господарським, торговельним законодавством інших держав, зокрема європейських. І не в останню чергу це стосується законодавства про здійснення захисту прав інвесторів. Це обумовлює важливість сформульованих автором факторів, від яких залежить ефективність адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері захисту прав інвесторів, а саме: визначення точного змісту актів Євросоюзу, з якими потрібно адаптувати українське законодавство щодо захисту прав інвесторів; якість нормативно-правових актів, які будуть діяти після адаптування законодавства України; врахування особливості політичних, економічних, правових, судових процесів, які мають

місце в Україні; формування правової свідомості посадових осіб суб'єктів господарювання, інвесторів відповідно до основних засад європейського права (с. 20–21 автореферату; с. 370 дисертації).

Одним з надбань дисертації є те, що автором обґрунтовано напрями модернізації інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання (с. 21 автореферату; с. 378–379 дисертації). Хрімлі О. Г. не тільки зазначає, що є проблеми у сфері захисту прав інвесторів, а пропонує напрями модернізації в цілому інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання. Це дозволяє говорити про фундаментальність дослідження.

Цікавою з наукової точки зору є пропозиція автора щодо виокремлення різновидів господарсько-адміністративної форми захисту прав інвесторів у сфері господарювання, зокрема: а) звернення до державних органів та органів місцевого самоврядування для реалізації своїх прав. У тому числі: до Президента України, Кабінету Міністрів, міністерств та інших державних органів, органів місцевого самоврядування; б) звернення до контролюючих органів держави за консультацією; в) оскарження рішень, дій (бездіяльності) контролюючих органів (с. 15 автореферату; с. 204 дисертації).

Слід підтримати висновки та пропозиції дисертаційної роботи О.Г. Хрімлі в частині удосконалення важливих термінів з метою розвитку інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання. Перш за все щодо форми захисту прав інвесторів у сфері господарювання (с. 10 автореферату; с. 54–55 дисертації); способів захисту прав інвесторів у сфері господарювання (с. 11 автореферату; с. 78–79 дисертації); ефективності адаптації законодавства України до законодавства ЄС у цій сфері (с. 20 автореферату; с. 360 дисертації).

Слушним слід визнати уточнення існуючих класифікацій способів захисту прав і законних інтересів інвесторів (с. 11 автореферату; с. 175–176 дисертації), а також спеціальних способів захисту прав і законних інтересів інвесторів (с. 13–15 автореферату; с. 178–179 дисертації).

Заслуговують на увагу та підтримку й інші результати роботи О.Г. Хрімлі.

Обґрунтованість і достовірність результатів дослідження. Викладені в дисертації наукові висновки, положення і рекомендації є обґрунтованими, базуються на ретельному аналізі літератури з тематики дослідження та узагальненні практики застосування господарського законодавства.

Структура дисертації Хрімлі О.Г. відповідає поставленій меті та завданням дослідження, а виклад його результатів здійснено на належному науково-методичному рівні. Наукові положення та рекомендації аргументовані, базуються на досвіді, накопиченому у сфері правового регулювання захисту прав інвесторів. Автором проаналізовано законодавство зарубіжних країн, зокрема, США, Німеччини, Франції та інших країн, а також міжнародно-правові конвенції, що регулюють питання захисту прав інвесторів, практика застосування законодавства, в тому числі судова практика.

Дисертаційне дослідження виконано на основі використання наукових робіт провідних вітчизняних і зарубіжних фахівців, які присвячені різним аспектам інституту захисту прав інвесторів, зокрема у роботі проведено порівняльний аналіз і співставлення власних висновків з науковими розробками та практичним досвідом інших дослідників даної проблематики, у тому числі з теорії права, а також адміністративного, цивільного, конституційного права (список використаних джерел включає 583 найменування).

Обґрунтованість сформульованих автором висновків і зроблених пропозицій підтверджується і фактом публікації робіт, присвячених темі дисертації (2 монографії, 21 стаття опубліковано у фахових наукових виданнях України, 2 статті у міжнародних фахових наукових виданнях, 6 публікацій за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій та круглого столу).

Обґрунтованість результатів дослідження підтверджується також тим, що вони знайшли використання у практичній діяльності – використовуються Державної компанії «Укрспецекспорт» (довідка № USE-02-542 від 18.01.2017 р.); у роботі Київського апеляційного господарського суду при розгляді спорів за участю інвесторів (довідка № 09-24/112/17 від 11.01.2017 р.); прийнято до використання у правотворчій діяльності Народного депутата України Левченка Ю.В. (лист № УХ-535 від 16.01.2017 р.). Положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького при викладанні наступних дисциплін: «Господарське право», «Господарський процес», «Інвестиційне право», а також інших дисциплін, які стосуються питань захисту прав інвесторів (довідка № 2070 від 12.01.2017 р.).

За результатами дослідження було підготовлено проект Закону України «Про внесення змін та доповнень до деяких нормативно-правових актів щодо поліпшення інвестиційного іміджу України».

Висновки і рекомендації, запропоновані автором в результаті опрацювання значного обсягу законодавства та проведення комплексного системного дослідження, достатньо апробовані у роботі 6 міжнародних науково-практичних конференцій та круглого столу, які проходили у містах Київ, Дніпропетровськ, Львів, Братислава, Варна, Кишинів.

У роботі успішно використані методи наукового пізнання: діалектичний, історичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, логіко-юридичний, аналітико-систематичний, системно-структурний.

Особливо слід відзначити системну спрямованість дисертації, що знайшло своє відображення у застосуванні аналітико-систематичного та системно-структурного методів, які застосовано при дослідженні взаємозв'язку складових інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання.

В цілому роботі притаманна логічна довершеність та цілісність, а висновки по роботі характеризуються стислістю та чіткістю.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, можуть бути використані в законотворчій діяльності з метою вдосконалення законодавства про захист прав інвесторів у сфері господарювання; у правозастосовній діяльності при вирішенні спорів, пов'язаних із захистом прав інвесторів; у практичній діяльності суб'єктами господарювання; у навчально-методичній роботі при підготовці навчально-методичних матеріалів, навчальних посібників, підручників, викладанні навчальної дисципліни «Господарське право».

Вище викладене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота Хрімлі О.Г. є фундаментальним, комплексним і завершеним науковим дослідженням, ваговим теоретичним і практичним внеском у науковій розробці інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання. У ній одержано нові теоретичні і практичні результати, які разом є суттєвими для розвитку теорії господарського права і правореалізаційної політики.

Зауваження за змістом дисертації. Деякі положення дисертації потребують додаткової аргументації, окремі положення є дискусійними і можуть бути предметом подальшого обговорення, в тому числі при захисті роботи.

1. На стор. 175–177 дисертації автор пропонує класифікацію спеціальних способів захисту прав інвесторів у сфері господарювання, а саме: 1) державні гарантії стабільності законодавства; 2) державні гарантії невтручання в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності державних органів та їх посадових осіб; 3) державні гарантії відшкодування збитків інвесторам; 4) державні гарантії використання доходів від інвестицій; 5) страхування інвестицій.

П'ятим спеціальним способом автор пропонує розглядати страхування інвестицій. Цей спосіб кардинально відрізняється від інших спеціальних способів захисту прав, які пропонує автор. Тому потребується більш детальна

аргументація для віднесення страхування інвестицій до спеціальних способів захисту прав інвесторів у сфері господарювання.

2. На стор. 62–63 дисертації автор пропонує три групи форм захисту прав інвесторів у сфері господарювання. Перша група: законодавча, яка включає: а) господарсько-адміністративну та б) судову. Друга група: законодавчо-договірна, яка включає а) третейський розгляд, б) міжнародний інвестиційний арбітраж, в) претензійний порядок, г) самозахист. Третя група: договірна, яка включає а) медіацію та б) інші примирливі процедури. Автор до законодавчо-договірної форми включає самозахист, проте, на нашу думку, цю форму не зовсім вірно віднести до цієї групи. Так, безумовно законодавець передбачає можливість самозахисту, але для цього не має необхідності у домовленості сторін. Тому більш логічно самозахист як форму захисту прав інвесторів у сфері господарювання віднести до першої групи, яка має назву: законодавча.

3. У підрозділі 1.4 дисертації «Поєднання публічно-правових і приватно-правових інтересів як особливість інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання» проведено аналіз співвідношення публічних та приватних інтересів в умовах інституту захисту прав інвесторів. Це дозволило автору виокремити таку особливість захисту прав інвесторів у сфері господарювання як: забезпечення балансу публічно-правових та приватноправових інтересів. У цьому зв'язку виникає питання: як повинні визначатися судові органи, як суди у процесі прийняття рішення зможуть забезпечити баланс публічно-правових та приватноправових інтересів? Чи не на часі забезпечення цього балансу визнати в якості принципу правосуддя? Тут автору слід було б визначитись з цим.

4. У роботі системно розглянуто питання захисту прав інвесторів. Проте мова йде апіорі про добросовісних, законослухняних інвесторів. Разом з цим найчастіше інвестори порушують законодавство та зловживають правами й передбаченими законодавцем способами, засобами захисту їх інтересів. У такому випадку захищати необхідно державу від незаконних дій

недобросовісних інвесторів. Поділ інвесторів на добросовісних та недобросовісних дозволить їх виокремити та знайти напрями щодо вирішення проблеми боротьби з незаконослухняними інвесторами. Питання захисту недобросовісних інвесторів у дисертації не знайшло належного відображення. Але розгляд цього питання дозволило б посилити позицію автора щодо захисту прав інвесторів.

5. Автор пропонує форму захисту прав інвесторів, назва якої не передбачена діючим законодавством України, а саме: «господарсько-адміністративна». Не заперечуючи право автора на наукові висновки необхідно загострити увагу на доцільності обґрунтування назви, що не використовується законодавцем.

Загальний висновок по дисертації. Висловлені зауваження значною мірою зумовлені складністю обраного для наукового пошуку предмета дослідження і не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, оскільки зумовлені не стільки вадами дисертації, скільки складністю відносин, які виникають при захисті прав інвесторів у сфері господарювання, що регулюється різногалузевим законодавством.

Дисертація Хрімлі О.Г. «Інститут захисту прав інвесторів» є завершеною роботою, що виконана на високому науково-теоретичному рівні і містить наукові положення та науково обґрунтовані результати в галузі науки господарського права, які розв'язують важливу наукову проблему розробки та обґрунтування інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання.

Оформлення дисертації та її змісту відповідають вимогам, встановленим МОН України. Публікації в достатній кількості вміщено у виданнях, визначених МОН України для оприлюднення положень дисертації.

Дисертація є завершеною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, які в сукупності забезпечують вирішення важливої наукової задачі – розробки й доктринального обґрунтування юридичної конструкції інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання.

Матеріали кандидатської дисертації автора «Судовий захист прав та законних інтересів суб'єктів підприємництва», захищеної у 2011 році, не використовуються у докторській дисертації в якості новизни. Хоча попередні дослідження та їх результати беруться автором до уваги.

Автореферат дисертації та основні положення дисертації ідентичні за змістом, а сама дисертація Хрімлі О.Г. відповідає вимогам спеціальності 12.00.04 – «господарське право; господарсько-процесуальне право».

Вищезазначене дає підстави зробити висновок, що дисертаційну роботу «Інститут захисту прав інвесторів» виконано згідно з вимогами пунктів 9, 10 «Порядку присудження наукових ступенів», а автор дисертації Хрімлі Олександр Геннадійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.04 – «господарське право; господарсько-процесуальне право».

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, помічник
Президента Національної академії
наук України, Заслужений юрист України

Демченко С.Ф.

